

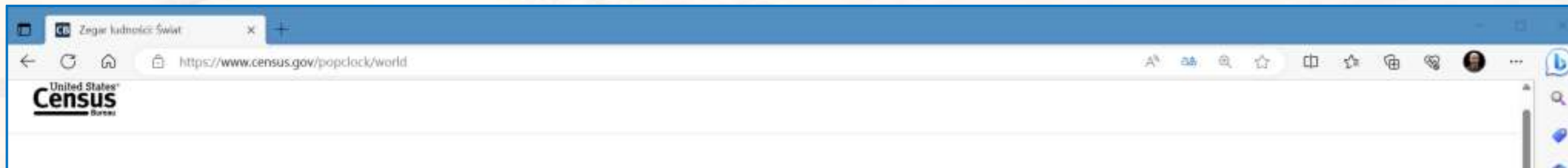

II. Ludność i osadnictwo

1. Liczba ludności świata i jej zmiany

Ile mieszkańców zamieszkuje naszą Ziemię?

→ Zegar demograficzny ciągle się zmienia – liczba ludności na świecie nieustannie się zwiększa.

Zegar populacji USA i świata

12 sierpień 2023 11:38 UTC (+2)

[Dowiedz się więcej](#) [Publikuj dane i udostępniaj](#)

 Populacja USA

3 3 5 , 2 2 7 , 5 5 3

 Ludność świata

7 , 9 9 0 , 7 5 0 , 3 9 4

Wyszukaj lub wybierz kraj

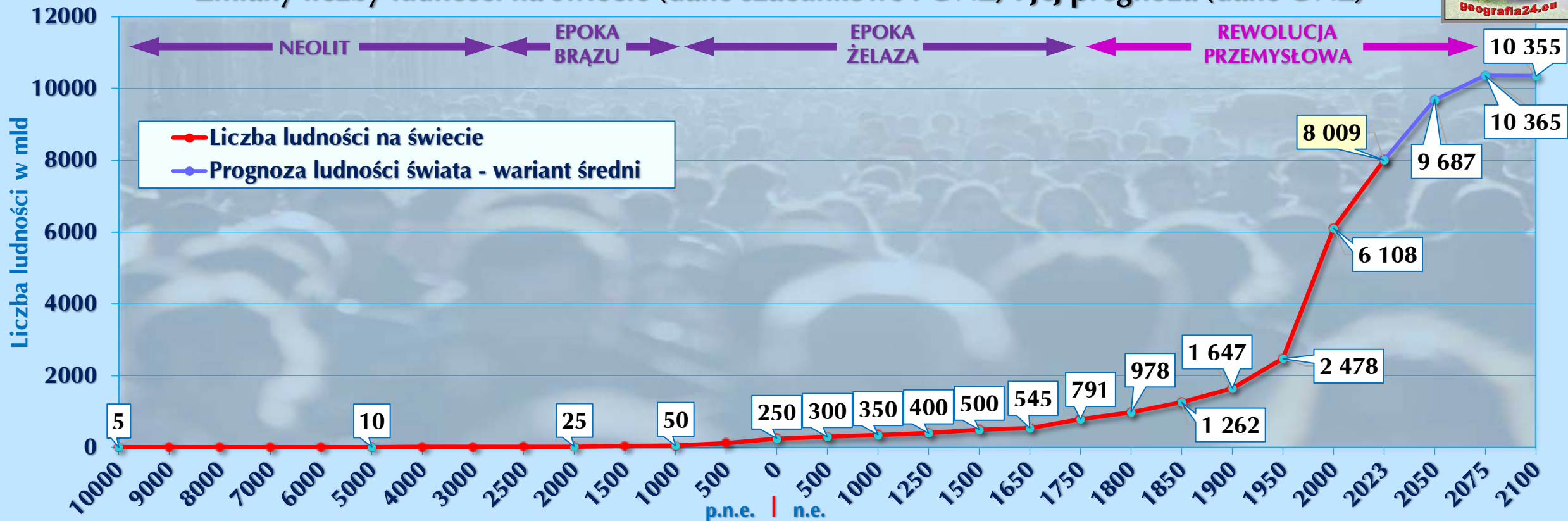
Zmiany liczby ludności w czasach historycznych

- W początkowych etapach istnienia człowieka zaludnienie Ziemi bardzo wolno wzrastało.
- Jednak w miarę rozwoju kolejnych cywilizacji i kolejnych ich zdobyczy zaczęło się to zmieniać (szczególnie po rozpoczęciu rewolucji przemysłowej).

Zmiany liczby ludności na świecie (dane szacunkowe i ONZ) i jej prognoza (dane ONZ)

Rewolucja rolnicza (neolityczna rewolucja rolnicza)

- Od ok. X w. p.n.e. rozwój demograficzny stał się bardziej dynamiczny.
- Większość demografów tłumaczy to **neolityczną rewolucją w rolnictwie**.
- Zaczęto uprawiać nowe rośliny takie jak pszenica, jęczmień, owies, proso, groch czy soczewica, a także zapoczątkowano hodowlę zwierząt w postaci kóz, owiec i świń.
- Od tego momentu zaczęto także gromadzić i przechowywać żywność.
- Umożliwiło to powstanie pierwszych starożytnych cywilizacji.

Okres przedprzemysłowy

- Powoli na terenach o atrakcyjnym klimacie zaczęło **brakować ziemi**.
- Ludy wędrowały **w poszukiwaniu nowych miejsc pod uprawę i zasiedlenie**.
 - Najpierw zagospodarowano najlepsze gleby terenów klimatu umiarkowanego, jak czarnoziemy wschodniej Europy.
 - Później wykarczowano lasy rosnące na innych żyznych glebach.
- Bardzo duży wpływ na liczebność populacji miały **warunki klimatyczne i występowanie chorób**.
 - Europa początku 2. tysiąclecia przeżywała okres rozkwitu gospodarczego.
 - W XIV w. warunki klimatyczne się pogorszyły i w Europie pojawiła się **dżuma** – ludność zaczęła masowo wymierać.
 - W niektórych rejonach liczebność zmniejszyła się o połowę.
- Niewątpliwie ważnym faktem były **odkrycia geograficzne z XV-XIX wieku**, w wyniku których zasiedlono obie Ameryki, Australię i Oceanię, a także szereg innych obszarów.

Era przemysłowa – rewolucja przemysłowa

- Od początku **ery przemysłowej** liczba ludności zwiększa się bardzo szybko, w związku z lawinowo **rosnącą produkcją** środków spożywczych i artykułów przemysłowych oraz z ogólną poprawą warunków życia.
 - W początkowych fazach industrializacji na szybki wzrost liczby ludności wpływała też **pronatalistyczna polityka demograficzna** prowadzona w wielu krajach.
- Wraz z erą przemysłową przyszedł **postęp nauki** i **postęp technologiczny**.
 - W związku z **poprawą warunków bytowych** i **rozwojem medycyny** zaczęto skutecznie leczyć wiele chorób i stosować podstawowe zasady higieny, co znacznie zmniejszyło śmiertelność (zgony).

Prognozy demograficzne

- Według różnych prognoz (ONZ, Banku Światowego i innych) w końcu tego wieku **liczba ludności świata osiągnie 7, 10** (scenariusz najbardziej realny) **lub nawet 15 mld osób**.
 - Istnieją również przewidywania sugerujące, że będzie ona niższa niż obecnie.
- Rozwój demograficzny w przyszłych dziesięcioleciach będzie jednak mniej dynamiczny niż w minionych dekadach.
 - W miarę wzrostu liczby ludności będzie rósł bowiem opór środowiska i zbliżał się pułap chłonności środowiska.
 - Pułap ten należy rozumieć jako niemożność wyżywienia większej liczby ludności, a także jako narastanie niekorzystnych zmian w środowisku (perturbacji klimatycznych, degradacji ekosystemów) związanych z chęcią zaspokojenia potrzeb coraz większej liczby mieszkańców Ziemi.

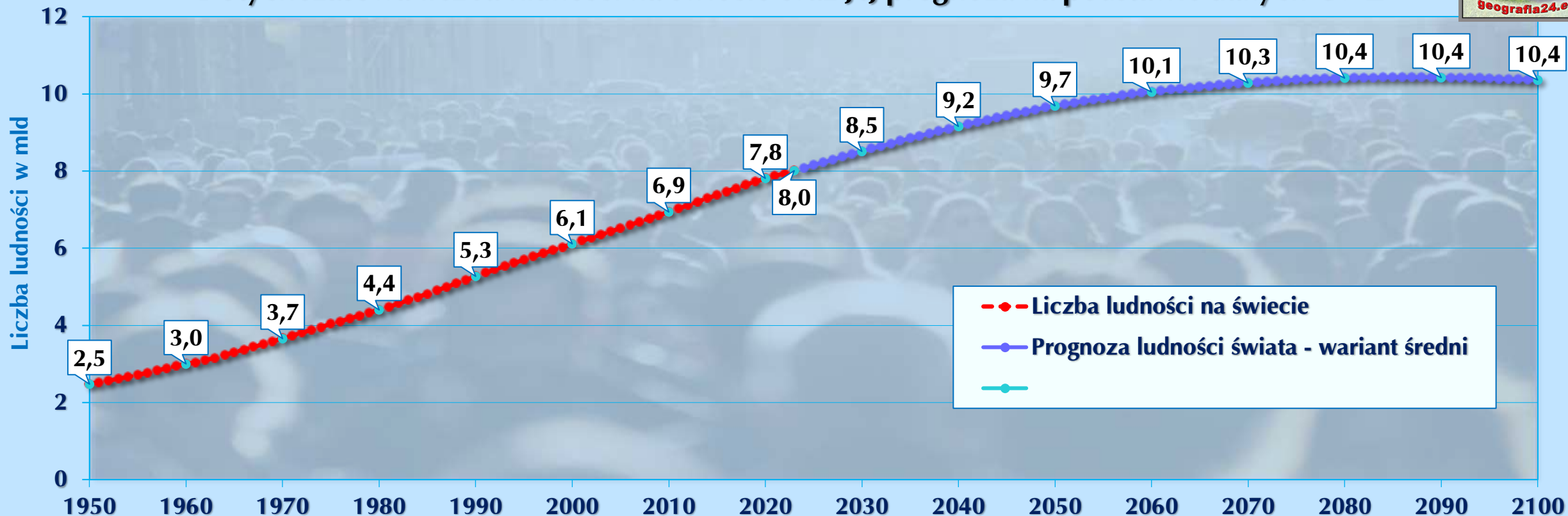
Prognozy ludnościowe

- Według demografów **obecna liczba ludności wzrasta średnio o 80 mln rocznie**.
- Zgodnie z tym szacuje się, że najprawdopodobniej w 2050 roku na Ziemi będzie prawie 9,7 mld osób i niedługo później, ale jeszcze przed 2100 rokiem, liczba ludności na świecie przekroczy 10 mld.

WYBRANA PROGNOZA (z roku 2022) LICZBY LUDNOŚCI (WARIANT ŚREDNI – WG PROGNOZY ONZ z 2022 roku)

	Rok 2023	Rok 2050	Rok 2075	Rok 2100
Świat	8 009	9 687	10 365	10 355

Dotychczasowa liczba ludności na świecie oraz jej prognoza na podstawie danych ONZ

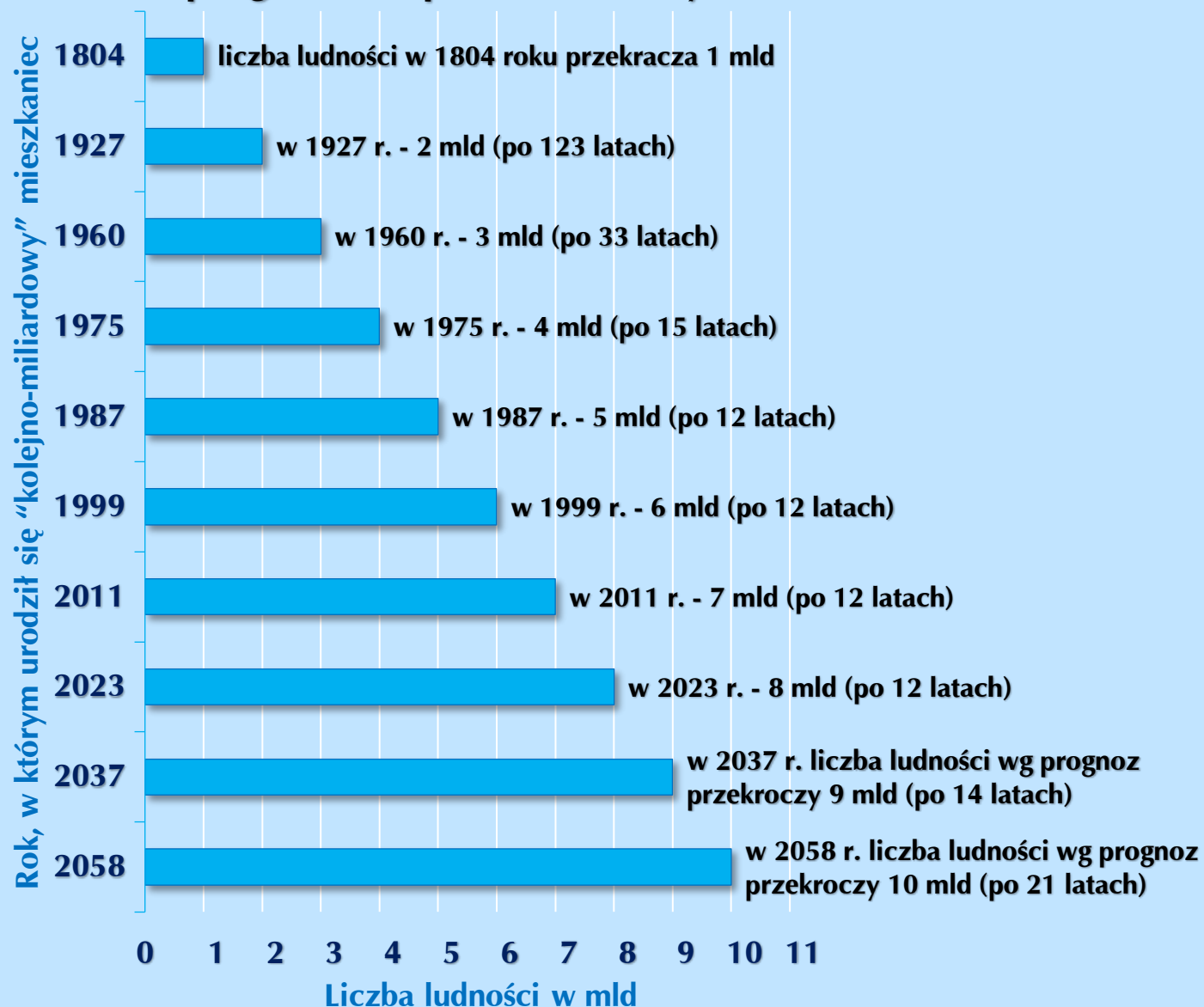

Obecne tendencje w rozwoju ludności

- W latach 1600-1975 liczba ludności świata zwiększała się w tempie wykładniczym, czyli wynikającym z biologicznych możliwości reprodukcji.
 - Przed 1600 r. do jej podwojenia (osiągnięcia 500 mln osób) potrzeba było kilku tysięcy lat.
 - Kolejne podwojenie (1 mld) wymagało już tylko **200 lat** (1600-1804).
 - Następne (2 mld) – **123 lat** (1804-1927).
 - Kolejne (4 mld) – **48 lat** (1927-1975).
- Po 1975 r. tempo rozwoju demograficznego nieco osłabło – **8 miliardowy mieszkaniec naszej planety urodził się w 2023 roku** (na kolejne podwojenie czekaliśmy 48 lat).

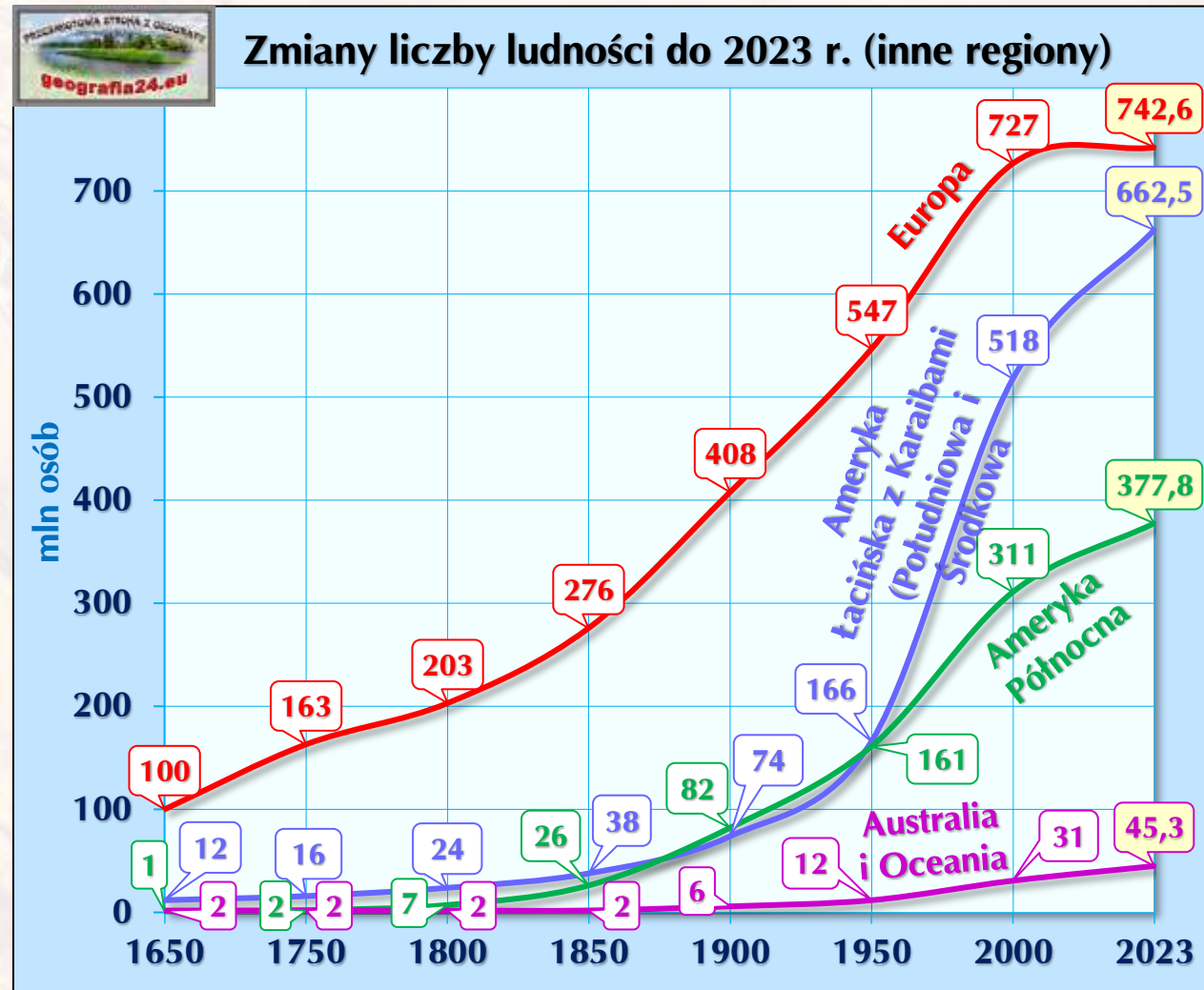
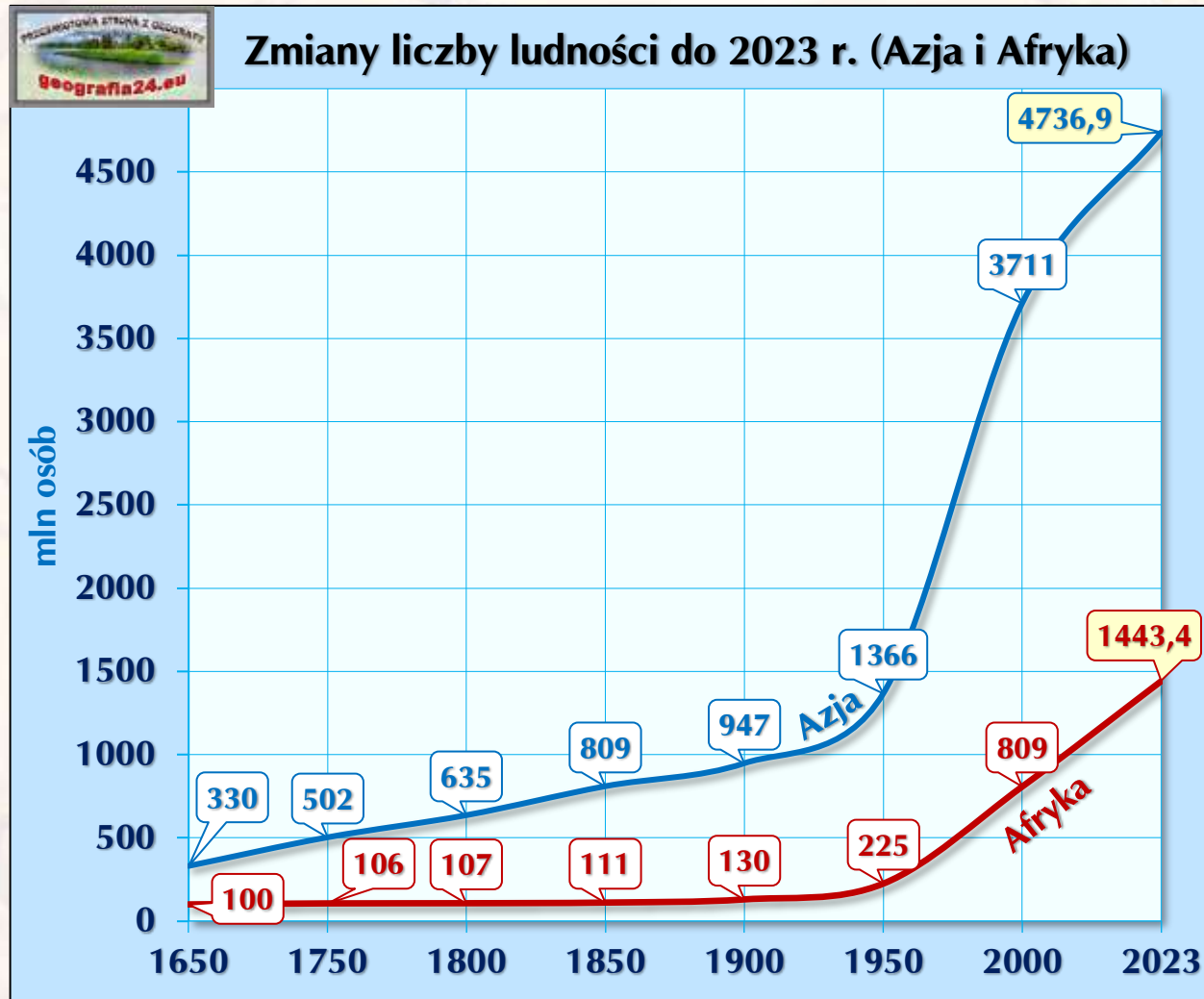

Dotychczasowa liczba ludności na świecie oraz jej prognoza na podstawie danych ONZ

Liczba ludności według kontynentów w latach 1650-2023

- W latach 1650-1900 bardzo szybko zwiększała się liczba ludności niemal wszystkich kontynentów, z wyjątkiem Afryki (liczba ludności tu zwiększyła się jedynie nieznacznie).
- W XX wieku bardzo szybko zaczęła zwiększać się liczba ludności w Azji (szczególnie w drugiej połowie XX wieku).
- Obecnie najszybciej zwiększa się liczba ludności mieszkańców Afryki oraz Australii i Oceanii.

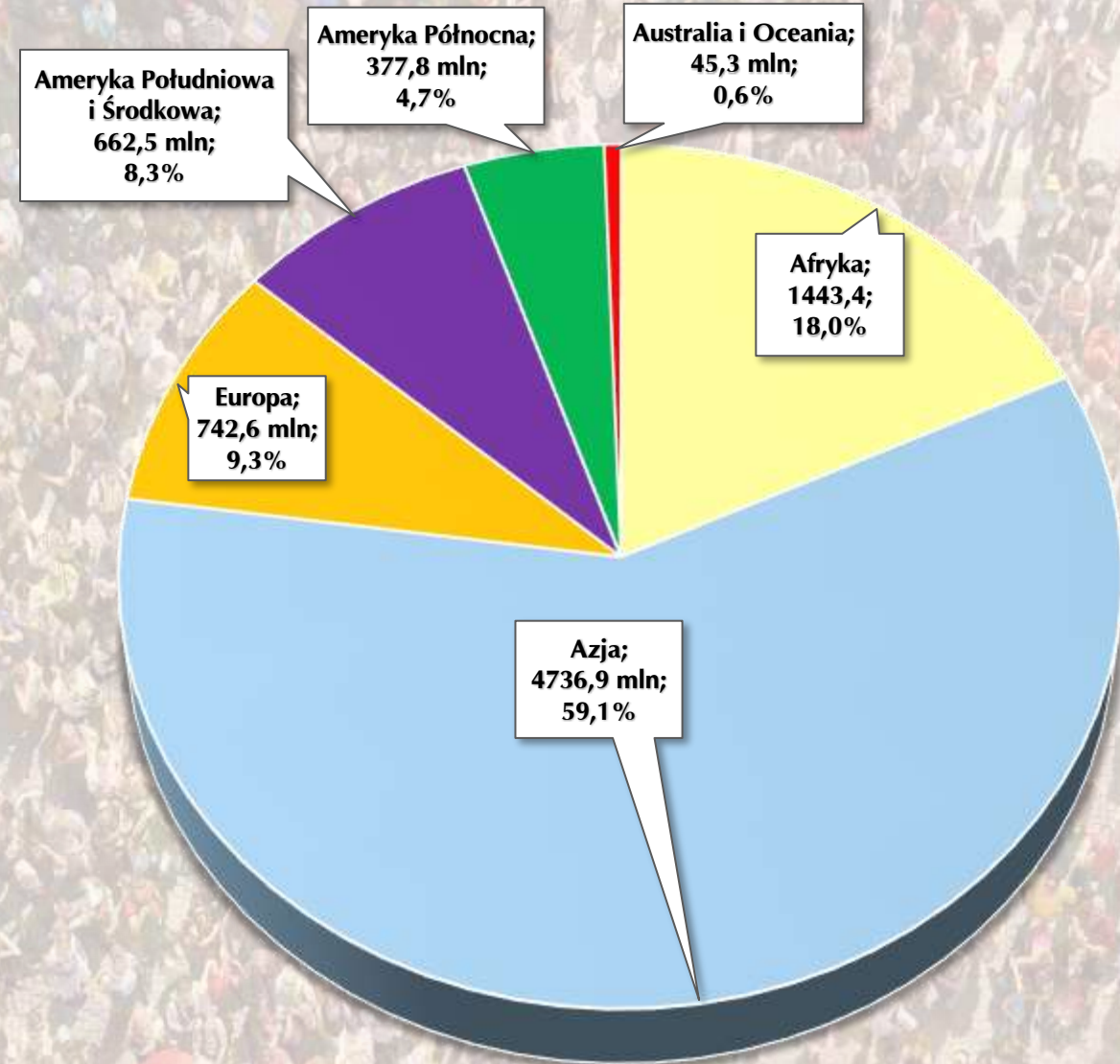

Liczba ludności według kontynentów w latach 1650-2023

- W 2023 r. **najludniejszym kontynentem świata** była **Azja** (59,1 % ludności świata).
- **Na kolejnych miejscach** plasowały się:
 - **Afryka** (18,0%),
 - **Europa** (9,3%),
 - **Ameryka Południowa i Środkowa** (Ameryka Łacińska z Karaibami; 8,3%),
 - **Ameryka Północna** (4,7%).
- **Najmniejszy odsetek ludności świata** zamieszkuje **Australię i Ocenie** (0,57%).

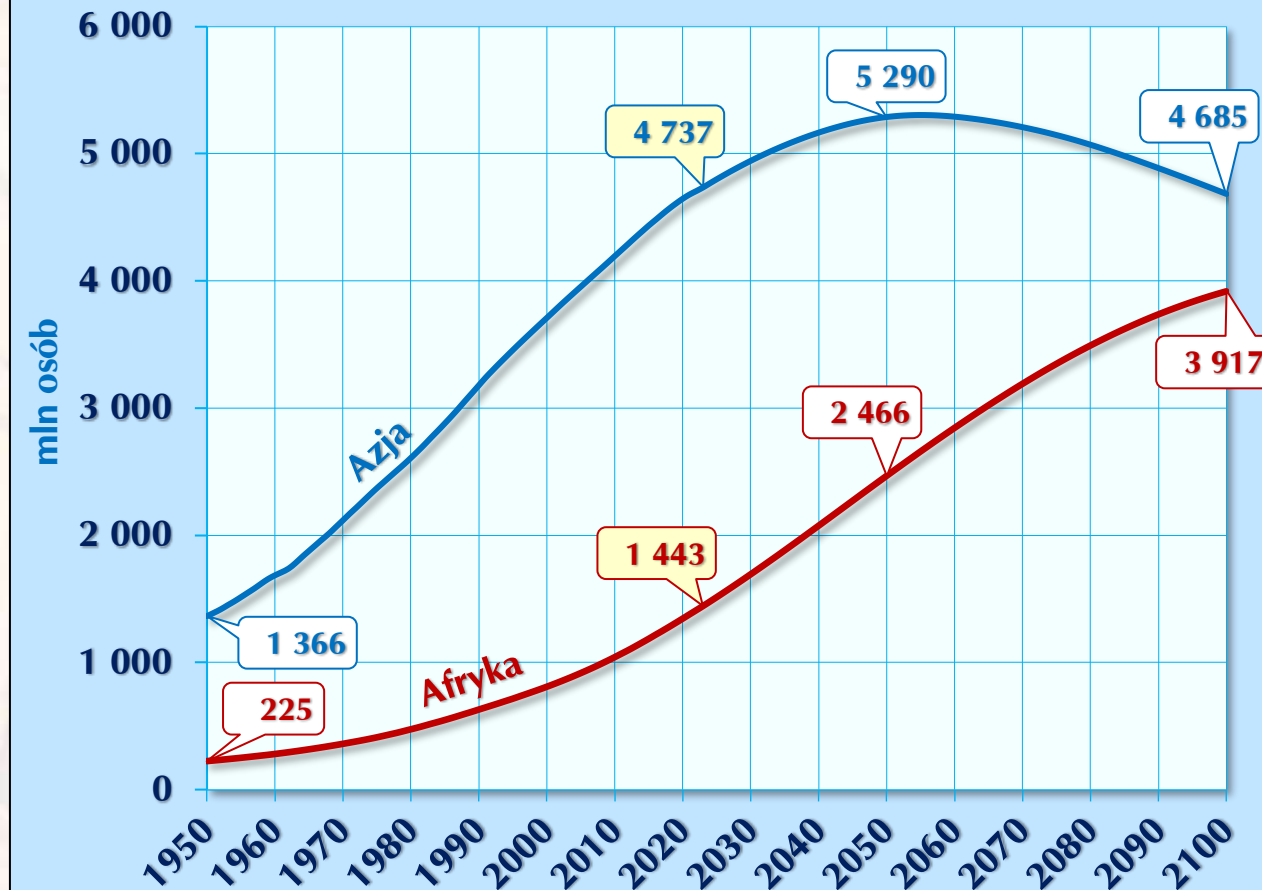
Liczba ludności według kontynentów w 2023 r.

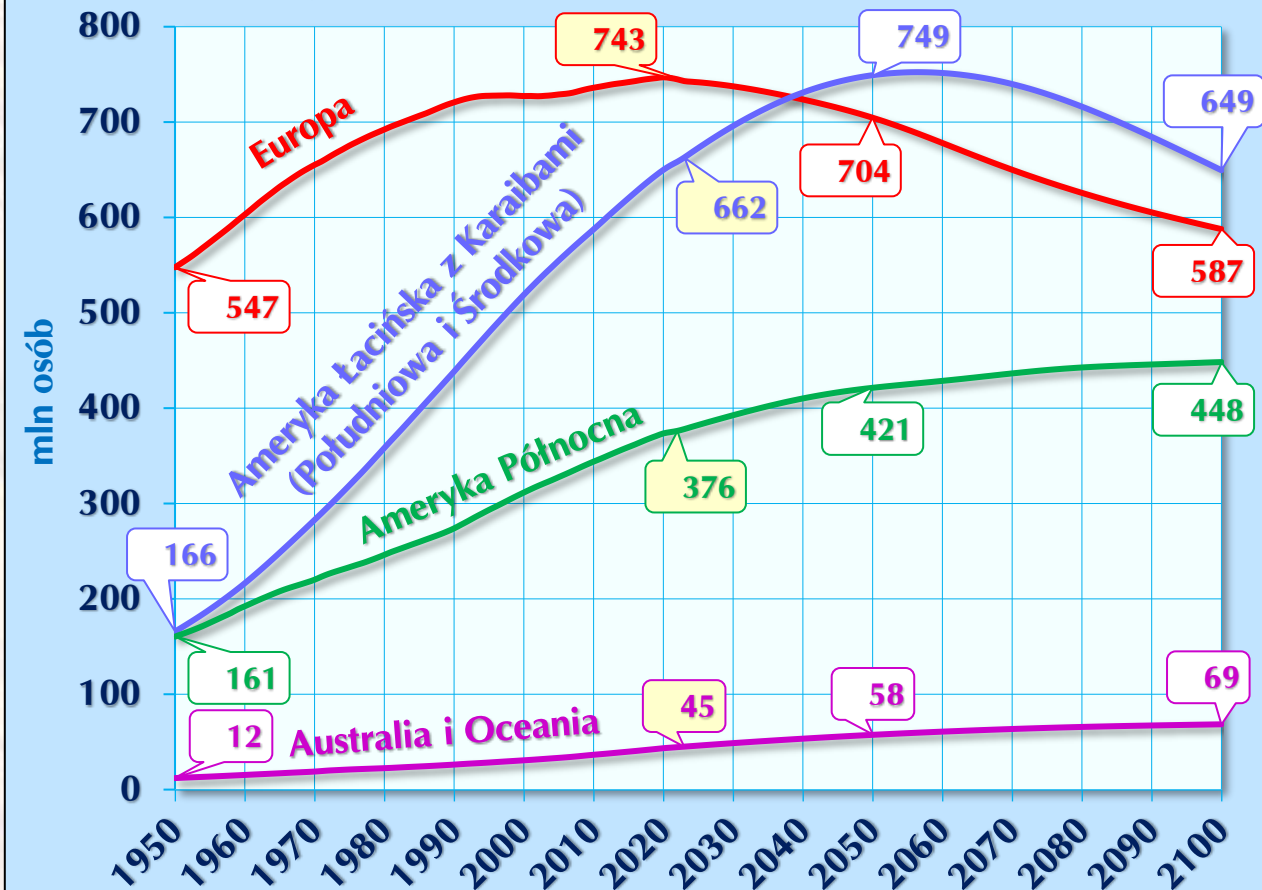
Który kontynent będzie najludniejszy – prognozy (wariant średni)

- **Najszybciej obecnie wzrasta** (i będzie dalej wzrastała) **liczba mieszkańców Afryki** – w 2100 r. będzie tam aż 4,3 mld osób – prawdopodobnie w pierwszej połowie XXII wieku stanie się ona najludniejszym kontynentem.
 - Wzrost ludności nastąpi także w przypadku Ameryki Północnej oraz Australii i Oceanii
 - Spadek natomiast czeka pozostałe regiony świata, w tym Azję, Europę, a nawet Amerykę Łacińską z Karaibami.

Zmiany liczby ludności do 2023 r.
oraz prognoza do 2100 r. wg danych ONZ

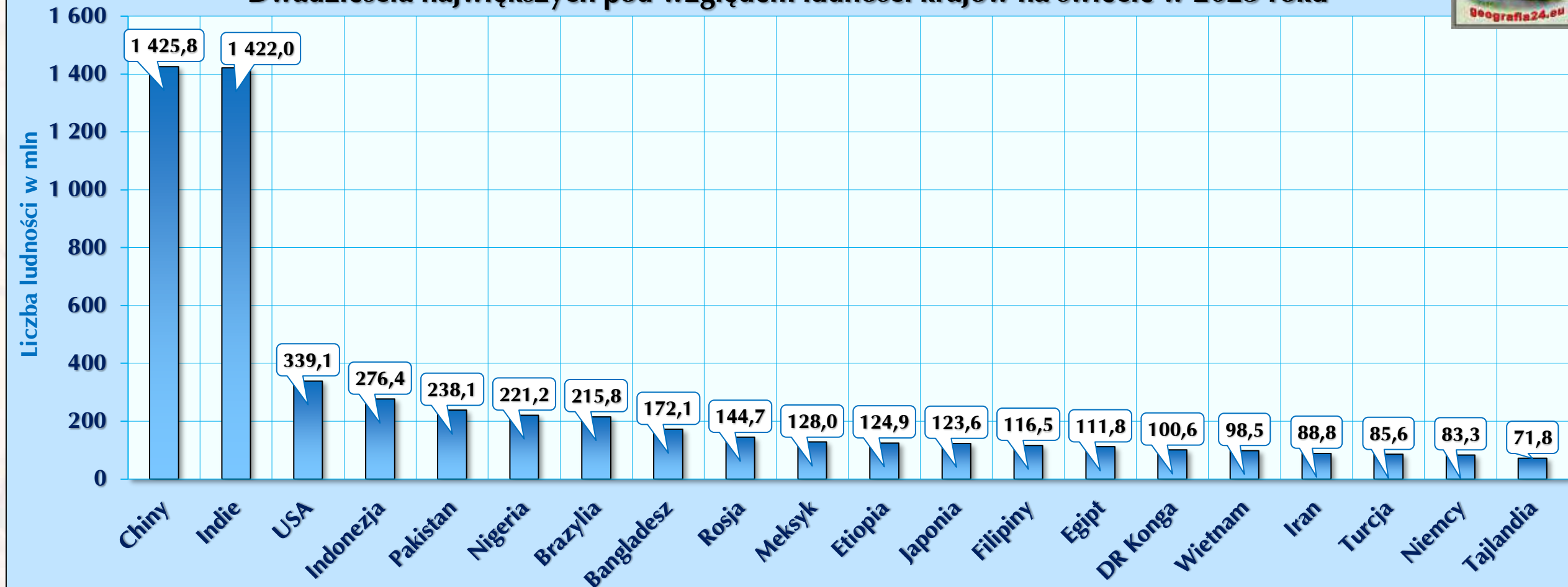
Zmiany liczby ludności do 2023 r.
oraz prognoza do 2100 r. wg danych ONZ

Pierwsza 20. pod względem ludności świata w 2023 roku

- **Najludniejszym krajem świata** jeszcze na początku 2023 roku były Chiny (1,4 mld osób), które jeszcze w trakcie jego trwania zostały wyprzedzone przez **Indie** (1,4 mld osób).
- W pierwszej 20. znajdują się tylko dwa kraje z Europy: Niemcy i Rosja (częściowo leżąca w Europie).
- Największa grupa państw z pierwszej 20. leży w Azji (11 krajów plus Rosja) lub Afryce (4 kraje).

Dwadzieścia największych pod względem ludności krajów na świecie w 2023 roku

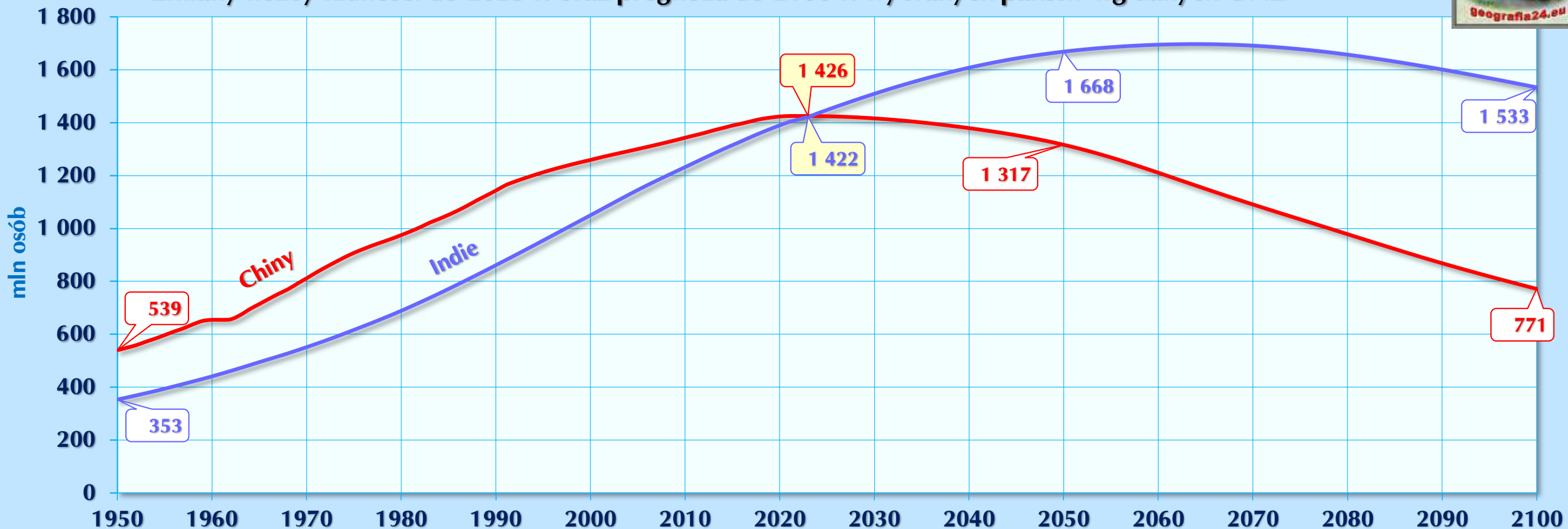

Tendencja zmian w liczbie ludności poszczególnych krajów

→ Wyraźne zmiany w liczbie ludności obserwujemy w przypadku dwóch najludniejszych krajów świata:

- **Chiny** po wielu latach wzrostu liczby ludności, obecnie **wykazują wyraźne spowolnienie**, a już w bardzo niedługo liczba ich mieszkańców wyraźnie się zmniejszy (pod koniec obecnego wieku spadnie do 771 mln),
- **Indie** dalej **szybko zwiększają swoją liczbę ludność**, choć i je w drugiej połowie obecnego wieku czeka spowolnienie, a w dłuższej perspektywie czasu (pod obecnego koniec wieku) nawet spadek liczby mieszkańców,
- Indie już od połowy 2023 roku są najludniejszym krajem świata (wyprzedziły tym samym Chiny).

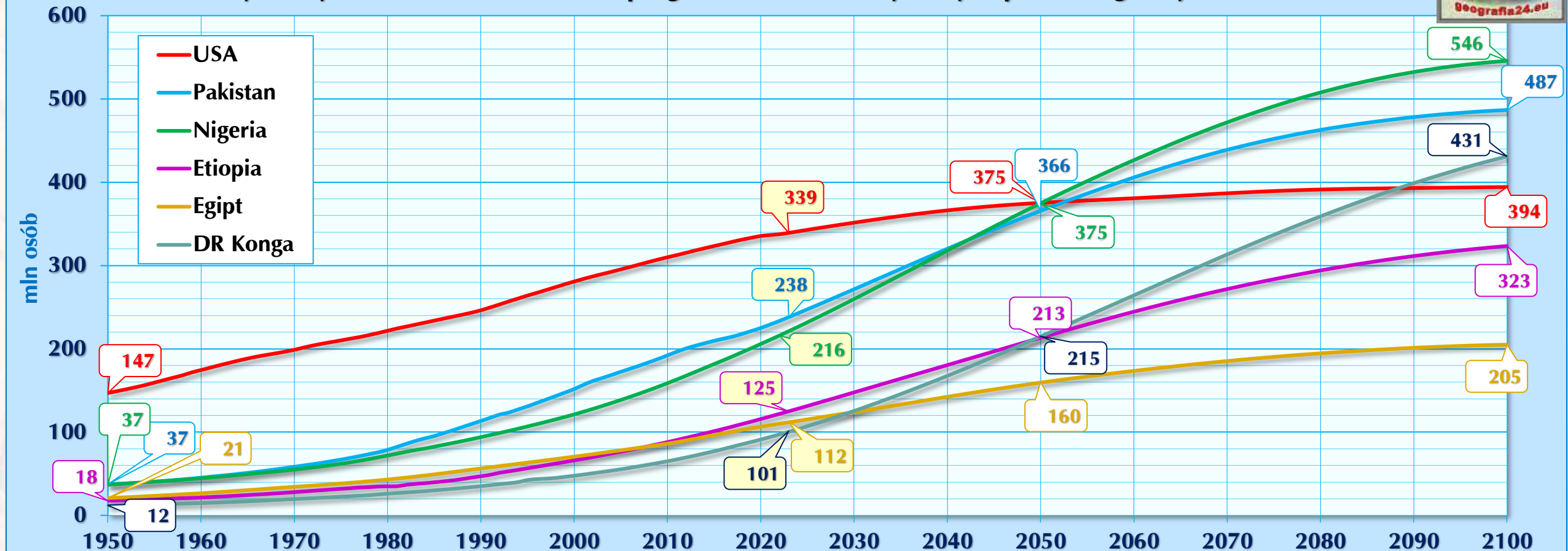
Zmiany liczby ludności do 2023 r. oraz prognoza do 2100 r. wybranych państw wg danych ONZ

Tendencja zmian w liczbie ludności poszczególnych krajów

- W przypadku wielu krajów, przynajmniej do połowy XXI wieku, prognozowany jest **znaczny wzrost ludności**.
- Dotyczy to **przede wszystkim państw leżących w Afryce i Azji**, odznaczających się obecnie niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego (kraje z problemami demograficznymi – wysokim przyrostem naturalnym i trwającą eksplozją demograficzną, w których duże znaczenie odgrywają czynniki kulturalne, w tym religia).
- Wzrost prognozowany jest jedynie w nielicznych bogatych krajach, np. w USA.

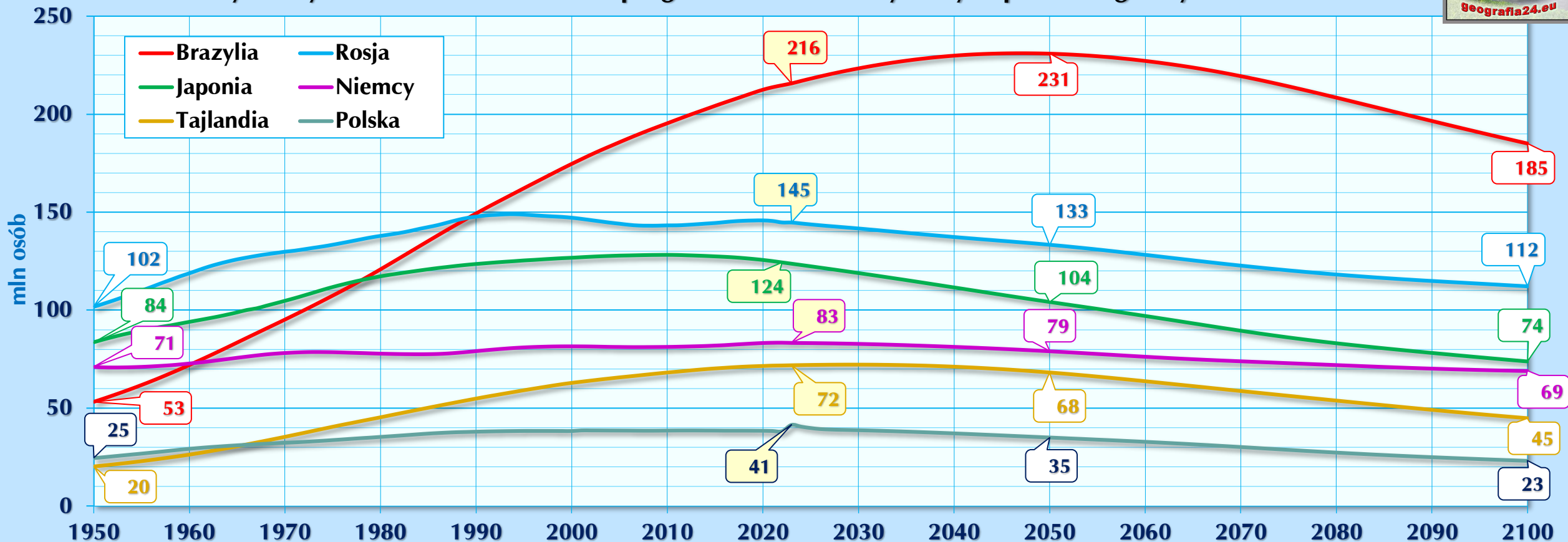
Zmiany liczby ludności do 2023 r. oraz prognoza do 2100 r. wybranych państw wg danych ONZ

Tendencja zmian w liczbie ludności poszczególnych krajów

- W **większości krajów wysoko i średnio rozwiniętych** do końca obecnego wieku **nastąpi spadek liczby ludności**.
 - Bardzo znaczny spadek nastąpi w wielu krajach Europy, w szczególności we Włoszech, Niemczech, Polsce i Rosji.
 - Tak samo duży spadek ludności zaobserwujemy w przyszłości w Japonii i Korei Południowej, zaś mniejsze w wielu bogatszych, innych krajach Azji Południowo-Wschodniej i Wschodniej (np. w Tajlandii).
 - Spadki odnotujemy także w większości państw Ameryki Południowej (np. Brazylii w drugiej połowie XXI wieku).

Zmiany liczby ludności do 2023 r. oraz prognoza do 2100 r. wybranych państw wg danych ONZ

Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności

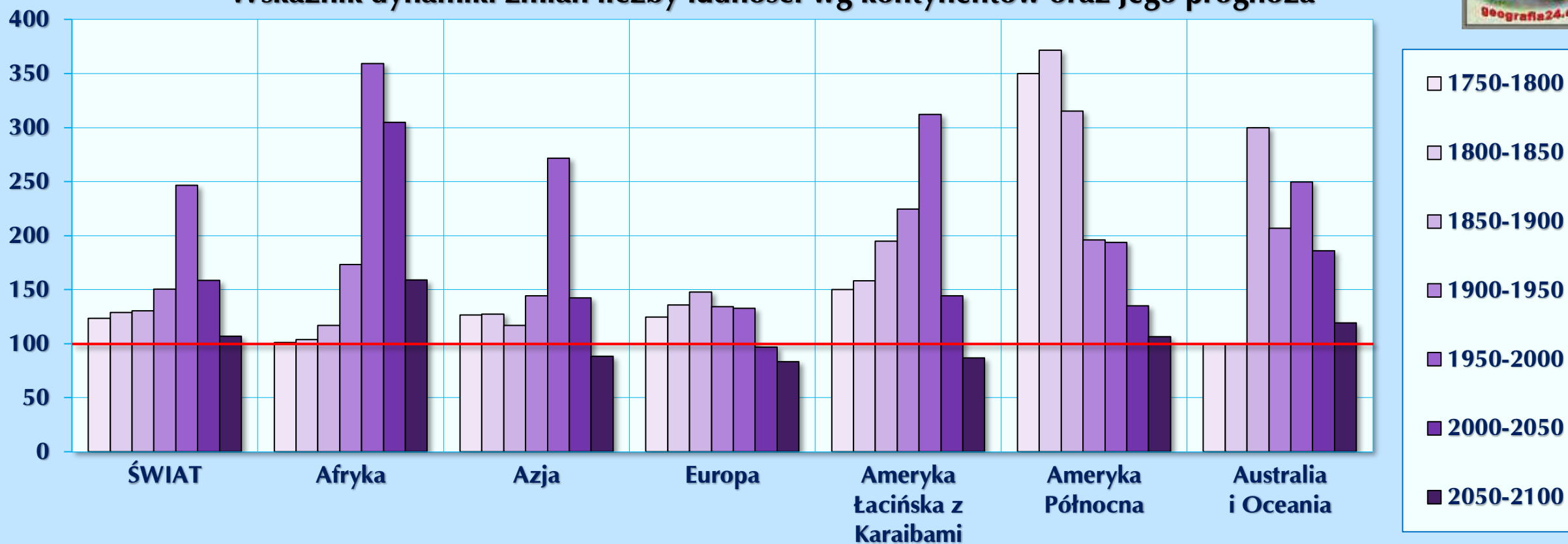
- **Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności** obrazuje tempo zmian liczby ludności na danym obszarze (w państwie, na kontynencie) w określonym przedziale czasowym.
- Obliczając dynamikę zmian, przyjmujemy wartość dla roku początkowego równą **100**.
- Obecnie największa dynamika zmian występuje w Afryce oraz Australii i Oceanii.
- Na wszystkich kontynentach obecnie występuje trend spadkowy tego wskaźnika.
- W drugiej połowie XXI w. jedynie w Afryce pozostanie on dość wysoki (ponad 150).

Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności wg kontynentów oraz jego prognoza

Wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności

Zadanie 1. (z rozwiązaniem)

W 2000 roku w Indiach mieszkało 1 050 mln osób, zaś w 2023 r. 1 422 mln osób.

→ Oblicz wskaźnik zmian liczby ludności Indii (W_D).

DANE:

$L_{2000}=1\,050\text{ mln}$

$L_{2023}=1\,422\text{ mln}$

SZUKANE:

$W_D=?$

1. Obliczamy współczynnik dynamiki zmian liczby ludności Indii (W_D).

$$W_D = \frac{L_{2023}}{L_{2000}} \times 100 = \frac{1\,422\text{ mln}}{1\,050\text{ mln}} \times 100 = 135,4$$

Odp.: W Indiach w okresie 2000-2023 wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności wyniósł 135,4 (tym samym w okresie tym liczba ludności w tym kraju wzrosła o 35,4 %).

Przyrost naturalny

- **Przyrostem naturalnym** nazywamy **różnicę między liczbą urodzeń i zgonów**.
 - Jest wartością bezwzględną wyrażaną liczbą osób i może być:
 - **dodatni** – gdy liczba urodzeń jest wyższa od liczby zgonów,
 - **ujemny** – w sytuacji odwrotnej (kiedy występuje więcej zgonów niż urodzeń).
- Przyrost naturalny zmienia się w czasie, a jego poziom zależy od wielu różnorodnych czynników:
 - **demograficznych,**
 - **biologicznych,**
 - **kulturowych,**
 - **politycznych,**
 - **ekonomicznych.**
- Posługiwanie się bezwzględnymi wartościami przyrostu jest jednak mało praktyczne, szczególnie przy porównywaniu krajów o bardzo zróżnicowanej liczbie ludności.
- Przyrost zaludnienia o 1 mln ma zupełnie inne znaczenie dla naszego kraju, a zupełnie inne np. dla Chin.

Współczynnik przyrostu naturalnego, urodzeń i zgonów

- Przy wszelkich analizach i badaniach porównawczych stosowane są zazwyczaj **wartości względne** tzn. **przeliczone na 1000 mieszkańców**.
 - Dane dla różnych jednostek (np. państw) stają się wtedy dużo łatwiejsze do analizowania (porównywania).
- Są to:
 - **współczynnik (stopa) przyrostu naturalnego**,
 - **współczynnik urodzeń (rodność)**,
 - **współczynnik zgonów (umieralność)**.

$$W_{SP.Przyrostu_Nat.} = \frac{Liczba_Urodzeń - Liczba_Zgonów}{Liczba_Ludności} * 1000 (‰)$$

$$W_{SP.Urodzeń} = \frac{Liczba_Urodzeń}{Liczba_Ludności} * 1000 (‰)$$

$$W_{SP.Zgonów} = \frac{Liczba_Zgonów}{Liczba_Ludności} * 1000 (‰)$$

Gdzie liczbę urodzeń, zgonów i ludności podajemy dla danego roku.

Zadanie 2. (z rozwiązaniem)

W 2022 r. w Polsce urodziło się 305,1 tys. osób (*Liczba_Urodzeń*), a zmarło 448,4 tys. (*Liczba_Zgonów*). Liczba ludności naszego kraju (*Liczba_Ludności*) wynosiła wtedy 37 766 tys. Oblicz współczynnik urodzeń (*Wsp.Urodzeń*), współczynnik zgonów (*Wsp.Zgonów*) i współczynnik przyrostu naturalnego (*Wsp.Przyrostu_Nat.*).

DANE:

$$\text{Liczba_Ludności} = 37\,766\,000$$

$$\text{Liczba_Urodzeń} = 305\,100$$

$$\text{Liczba_Zgonów} = 448\,400$$

SZUKANE:

$$\text{Wsp.Przyrostu_Nat.} = ?$$

$$\text{Wsp.Urodzeń} = ?$$

$$\text{Wsp.Zgonów} = ?$$

1. Obliczamy rodność, czyli współczynnik urodzeń (*Wsp.Urodzeń*).

$$\text{Wsp.Urodzeń} = \frac{\text{Liczba_Urodzeń}}{\text{Liczba_Ludności}} * 1000 (\text{‰}) = \frac{305\,100}{37\,766\,000} * 1000 (\text{‰}) = 8,1\text{‰}$$

2. Obliczamy umieralność, czyli współczynnik zgonów (*Wsp.Zgonów*)

$$\text{Wsp.Zgonów} = \frac{\text{Liczba_Zgonów}}{\text{Liczba_Ludności}} * 1000 (\text{‰}) = \frac{448\,400}{37\,766\,000} * 1000 (\text{‰}) = 11,9\text{‰}$$

3. Obliczamy współczynnik przyrostu naturalnego (*Wsp.PrzyrostuNat.*).

$$\text{Wsp.Przyrostu_Nat.} = \frac{\text{Liczba_Urodzeń} - \text{Liczba_Zgonów}}{\text{Liczba_Ludności}} * 1000 (\text{‰}) = \frac{305\,100 - 448\,400}{37\,766\,000} * 1000 (\text{‰}) = -3,8\text{‰}$$

Odp.: W Polsce współczynnik urodzeń wynosił 8,1‰, współczynnik zgonów 11,9‰ i współczynnik przyrostu naturalnego -3,8‰.

Zadanie 3.

W 2020 r. we Francji urodziło się 719,2 tys. osób (**Liczba_Urodzeń**), a zmarło 614,8 tys. (**Liczba_Zgonów**). Liczba ludności tego kraju (**Liczba_Ludności**) wynosiła wtedy 65,5 mln. Oblicz współczynnik urodzeń (**Wsp.Urodzeń**), współczynnik zgonów (**Wsp.Zgonów**) i współczynnik przyrostu naturalnego (**Wsp.Przyrostu_Nat.**).

DANE:

MIEJSCE NA ZAPIS

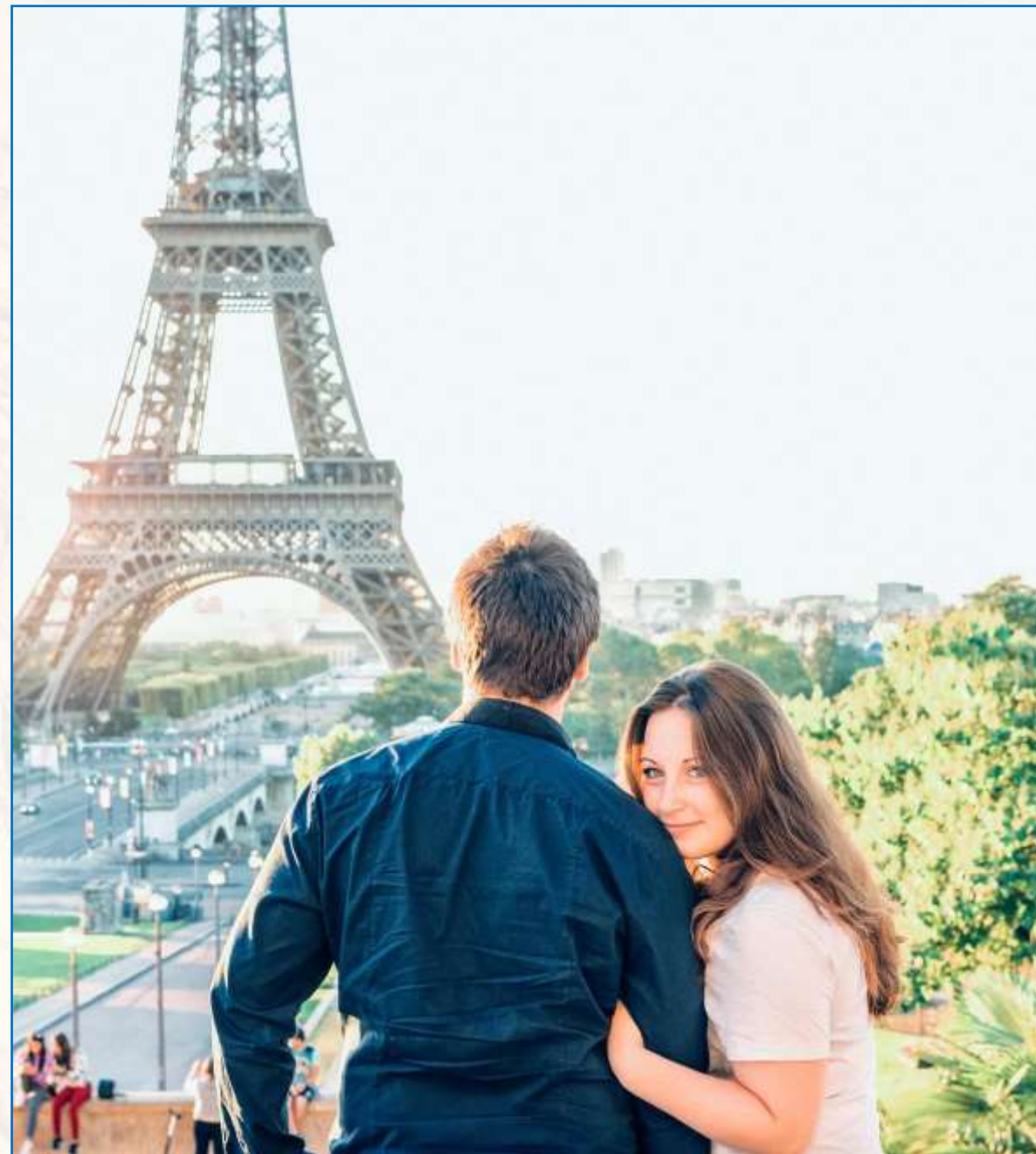
SZUKANE:

MIEJSCE NA ZAPIS

MIEJSCE NA OBLICZENIA

(zapisujemy wszystkie obliczenia wraz z wzorami).

Odp.: We Francji współczynnik urodzeń wynosił ,
współczynnik zgonów, i współczynnik przyrostu
naturalnego

Zadanie 3. (odpowiedź)

W 2020 r. we Francji urodziło się 719,2 tys. osób (*Liczba_Urodzeń*), a zmarło 614,8 tys. (*Liczba_Zgonów*). Liczba ludności tego kraju (*Liczba_Ludności*) wynosiła wtedy 65,5 mln. Oblicz współczynnik urodzeń (*Wsp.Urodzeń*), współczynnik zgonów (*Wsp.zgonów*) i współczynnik przyrostu naturalnego (*Wsp.Przyrostu_Nat.*).

DANE:

$$\text{Liczba_Ludności} = 65\,500\,000$$

$$\text{Liczba_Urodzeń} = 719\,200$$

$$\text{Liczba_Zgonów} = 614\,800$$

SZUKANE:

$$\text{Wsp.Przyrostu_Nat.} = ?$$

$$\text{Wsp.Urodzeń} = ?$$

$$\text{Wsp.zgonów} = ?$$

1. Obliczamy rodność, czyli współczynnik urodzeń (*Wsp.Urodzeń*).

$$\text{Wsp.Urodzeń} = \frac{\text{Liczba_Urodzeń}}{\text{Liczba_Ludności}} * 1000 (\text{‰}) = \frac{719\,200}{65\,500\,000} * 1000 (\text{‰}) = 11,0 \text{ ‰}$$

2. Obliczamy umieralność, czyli współczynnik zgonów (*Wsp.Zgonów*)

$$\text{Wsp.zgonów} = \frac{\text{Liczba_Zgonów}}{\text{Liczba_Ludności}} * 1000 (\text{‰}) = \frac{614\,800}{65\,500\,000} * 1000 (\text{‰}) = 9,4 \text{ ‰}$$

3. Obliczamy współczynnik przyrostu naturalnego (*Wsp.PrzyrostuNat.*).

$$\text{Wsp.Przyrostu_Nat.} = \frac{\text{Liczba_Urodzeń} - \text{Liczba_Zgonów}}{\text{Liczba_Ludności}} * 1000 (\text{‰}) = \frac{719\,200 - 614\,800}{65\,500\,000} * 1000 (\text{‰}) = 1,6 \text{ ‰}$$

Odp.: We Francji współczynnik urodzeń wynosił 11,0‰, współczynnik zgonów 9,4‰ i współczynnik przyrostu naturalnego 1,6‰.

Różnice we współczynniku przyrostu naturalnego na świecie

- Wartość współczynnika przyrostu naturalnego zależy przede wszystkim od stopnia rozwoju gospodarczego państwa:
 - **w krajach słabo rozwiniętych** – współczynnik przyrostu naturalnego wciąż bardzo często utrzymuje się na wysokim poziomie.
 - **w krajach wysoko rozwiniętych** oraz np. **w krajach Europy Wschodniej** – współczynnik przyrostu naturalnego jest z reguły niski lub nawet ujemny.

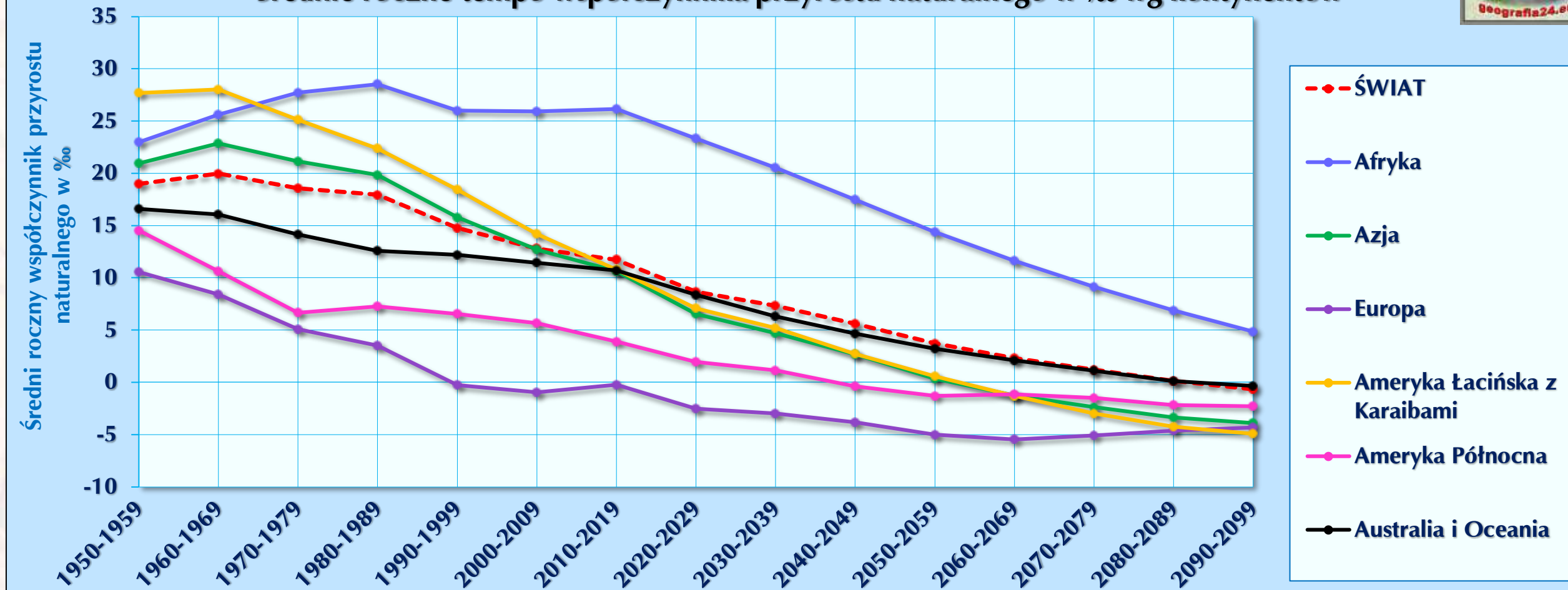

Średnie roczne tempo współczynnika przyrostu naturalnego i jego prognoza

→ Średnie roczne tempo współczynnika przyrostu naturalnego na świecie:

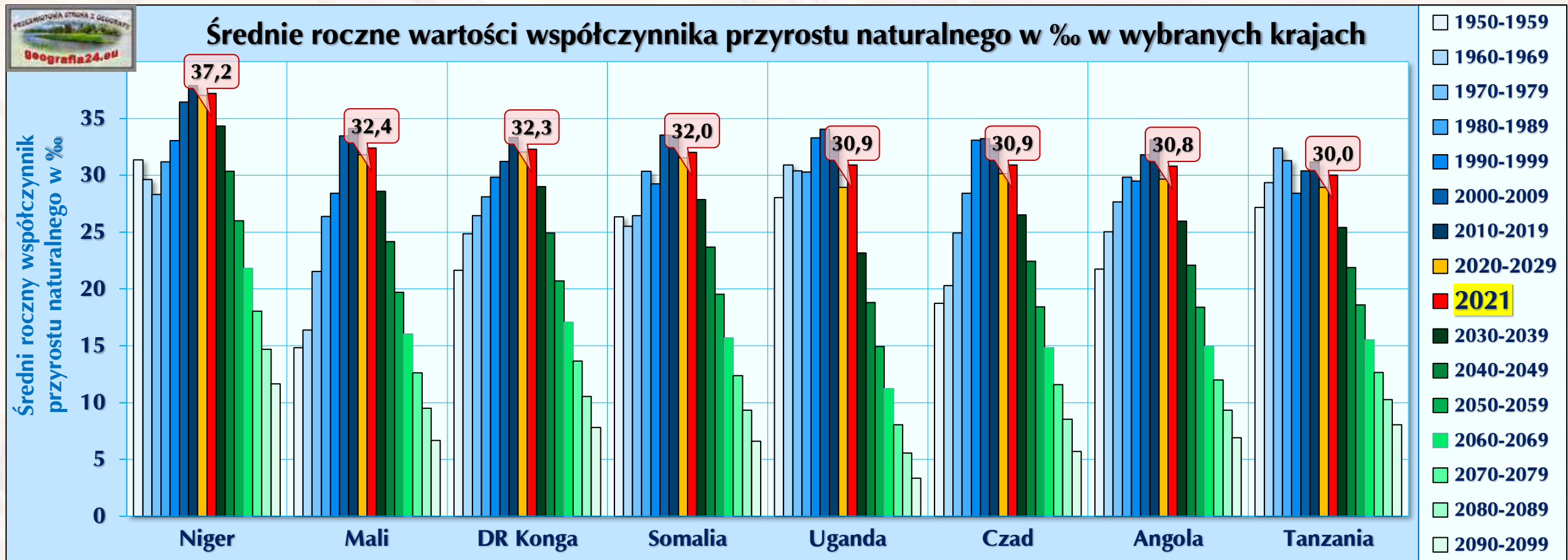
- **największe** występowało do lat 70. XX wieku w Ameryce Łacińskiej z Karaibami (Ameryce Południowej i Środkowej),
- **od lat 1970-1975** jest ono **największe w Afryce** (nie ulegnie to zmianie przynajmniej do końca obecnego wieku);
- **najmniejsze** było w **Europie**, z tendencją spadkową (w najbliższych latach współczynnik ten będzie na minusie).

Średnie roczne tempo współczynnika przyrostu naturalnego w ‰ wg kontynentów

Kraje z wysokim współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

- **Szczególnie wysoki współczynnik przyrostu naturalnego** występował w krajach rozwijających się, tj. np.:
 - **powyżej 35‰: Niger** – od lat nieustannie cechuje się najwyższym poziomem przyrostu naturalnego na świecie;
 - **od 30,0‰ do 34,9‰: Mali, DR Kongo, Somalia, Rep. Środkowoafrykańska, Uganda, Czad, Angola, Tanzania;**
 - **od 25,0‰ do 29,9‰: Afganistan, Mozambik, Zambia, Burundi, Benin, Sudan, Senegal, Burkina Faso, Kamerun, Malawi, Mauretania, Gambia, Etiopia;**
 - **od 15,0‰ do 24,9‰: głównie inne kraje Afryki, niektóre państwa Azji oraz Ameryki Południowej i Środkowej.**

Eksplozja demograficzna

- **Eksplozja demograficzna** była wynikiem znacznego obniżenia się współczynnika zgonów na skutek poprawy warunków życia ludzi, przy zachowaniu wysokiego współczynnika urodzeń.
- Występuje ona kiedy współczynnik przyrostu naturalnego jest silnie dodatni i wynosi powyżej 20‰ (w wielu krajach jest on często wyższy niż 30 ‰).

Przyczyny wysokiego przyrostu naturalnego (eksplozji demograficznej) na świecie

- **Wysokie wartości przyrostu naturalnego** w wielu krajach świata (**szczególnie krajów Afryki**) wynikają głównie z:
 - **poprawy opieki lekarskiej** (w tym łatwiejszy dostęp do opieki medycznej),
 - a tym samym zmniejszeniem śmiertelności niemowląt,
 - obecnie stosunkowo niskie współczynniki zgonów,
 - wydłużeniem średniej długości życia;
 - **dużej liczby kobiet w wieku rozrodczym**;
 - **braku lub słabego dostępu do środków antykoncepcyjnych i nieumiejętności planowania rodziny**;
 - **modelu kulturowego**,
 - zakłada, że o powodzeniu w życiu świadczy posiadanie dużej liczby dzieci;
 - **faktu, że dzieci w wielu krajach stanowią jedyne zabezpieczenie na "starość"**:
 - niewystarczająca opieka socjalna i prawie brak systemu emerytalnego;
 - **religii**,
 - nakazującej czasem posiadanie dużej liczby dzieci.

Skutki eksplozji demograficznej

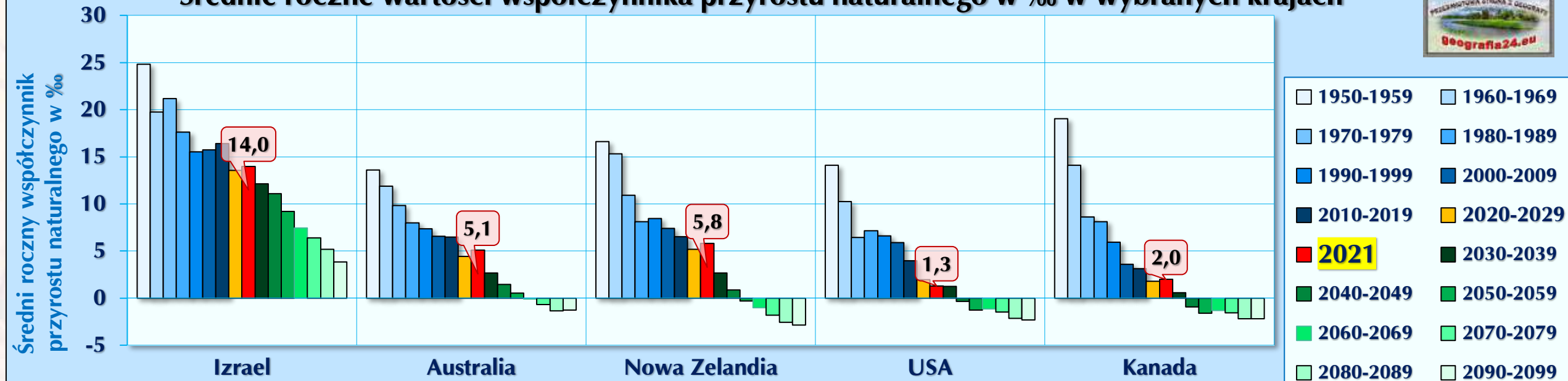

- **Skutki eksplozji demograficznej** można rozpatrywać:
 - **na płaszczyźnie ekonomicznej** powoduje:
 - stagnację stopy życiowej społeczeństwa,
 - fundusz konsumpcji w tych krajach nie przekracza często 300 dolarów na jednego mieszkańca na rok;
 - większości ludności nie stać już na zakup dóbr wyższego rzędu;
 - **w sferze społecznej** powoduje:
 - przeludnienie wsi, gdzie przyrost naturalny jest największy,
 - przyczynia się do postępującego rozdrobnienia gospodarstw rolnych;
 - wzrost bezrobocia, głównie bezrobocia agrarnego,
 - w konsekwencji do wzmożonych migracji do miast – tworzenia na ich obszarze rozległych dzielnic biedy – **slumsów (slamsów)**;
 - niemożność zaspokojenia potrzeb w zakresie oświaty i ochrony zdrowia,
 - prowadzi do utrzymywania się analfabetyzmu, niedoboru wykwalifikowanych kadr oraz szerzenia się groźnych chorób;
 - rozwoju różnych form patologii społecznej;
 - **w sferze demograficznej** powoduje:
 - pogłębianie się przepaści cywilizacyjnej między krajami słabo rozwiniętymi a krajami wysoko rozwiniętymi,
 - powstawanie napięć politycznych i społecznych.

Kraje ze średnim współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

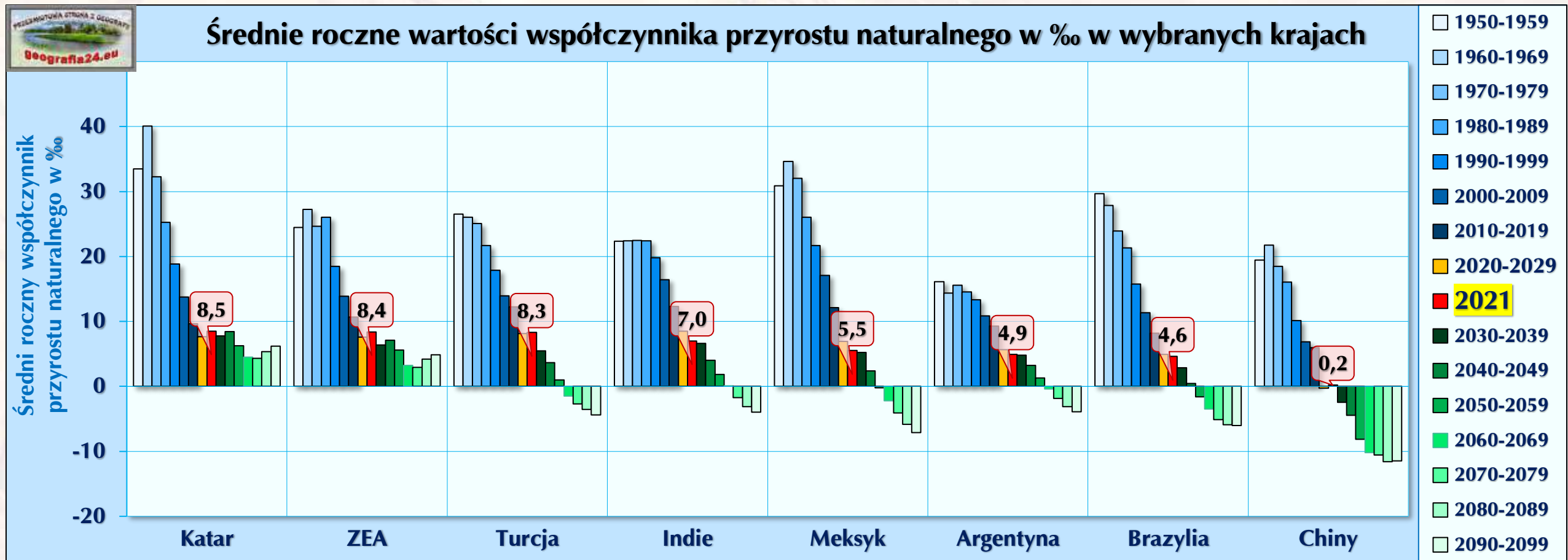
- W większości krajów średnio rozwiniętych oraz niektórych wysoko rozwiniętych średni roczny współczynnik przyrostu naturalnego w 2021 roku kształtował się zwykle na poziomie poniżej 15‰.
- W kilkunastu krajach wysoko rozwiniętych osiąga on stosunkowo dobre wartości i jest dodatni, np.:
 - **Izrael**: 14,0‰ (dobra opieka socjalna i medyczna oraz względy kulturowe i religijne),
 - **Australia**: 5,1‰ i **Nowa Zelandia**: 5,8‰ (wysoki poziom opieki medycznej, względy kulturowe – wartość rodziny, przywiązanie do tradycji i życia “w przestrzeni” oraz dobrobyt wynikający z bogactw naturalnych),
 - **USA**: 1,3‰ (większa dzietność wśród ludności pochodzenia meksykańskiego oraz innych ras niż biała, tryb życia i warunki lokalowe – większość ludzi mieszka w dużym domku jednorodzinnym),
 - **Kanada**: 2,0‰ (jedno z najbogatszych państw o dużych możliwościach, polityka migracyjna – blisko 4% ludności stanowią muzułmanie, liczni są także imigranci z krajów azjatyckich, tj. Chiny, Pakistan i Indie).

Średnie roczne wartości współczynnika przyrostu naturalnego w ‰ w wybranych krajach

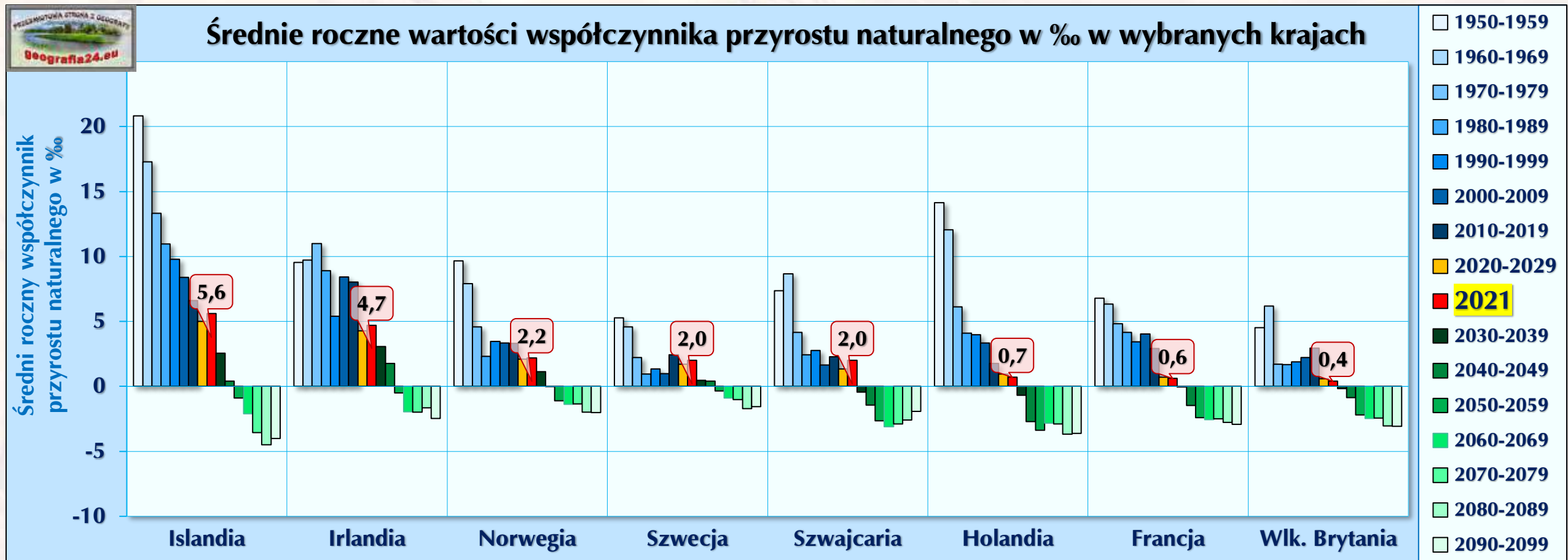
Kraje z niewielkim, ale dodatnim współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

- Z krajów średnio rozwiniętych dodatnie wartości współczynnika przyrostu naturalnego zanotowano m.in. w:
 - **krajach naftowych Zatoki Perskiej**, np. **Katar** (8,5‰), **Zjednoczone Emiraty Arabskie** (8,4‰) i **Kuwejt** (7,5‰).
 - **Turcji**: 8,3‰, **Indiach**: 7,0‰, **Meksyku**: 5,5‰, **Argentynie**: 4,9‰ i **Brazylii**: 4,6‰;
- Ze względu na prowadzenie do niedawna specyficznej polityki demograficznej ("jednego dziecka") stosunkowo niski (w porównaniu z latami 1950-1999) przyrost demograficzny wystąpił w **Chinach**: 0,2‰.
- Państwo to w przyszłości czeka dalsze szybkie obniżanie się współczynnika przyrostu naturalnego.

Kraje z niewielkim, ale dodatnim współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

- ➔ **Dodatnie wartości współczynnika przyrostu naturalnego notowane są jeszcze w niektórych krajach Europejskich:**
- ➔ **Islandia:** 5,6‰ (względy kulturowe, rozwój rybołówstwa, wysoki poziom opieki medycznej),
 - ➔ **Irlandia:** 4,7‰ (względy religijne – wpływ katolicyzmu oraz czynniki kulturowe – wartość rodziny),
 - ➔ **Luksemburg:** 3,5‰, **Norwegia:** 2,2‰ i **Szwajcaria:** 2,0‰ (polityka państwa i wysoki poziom opieki medycznej),
 - ➔ **Szwecja:** 2,0‰, **Holandia:** 0,7‰, **Francja:** 0,6‰ i **Wielka Brytania:** 0,4‰ (znaczny odsetek imigrantów z krajów muzułmańskich – cechujących się większą dzietnością).

Implozja demograficzna

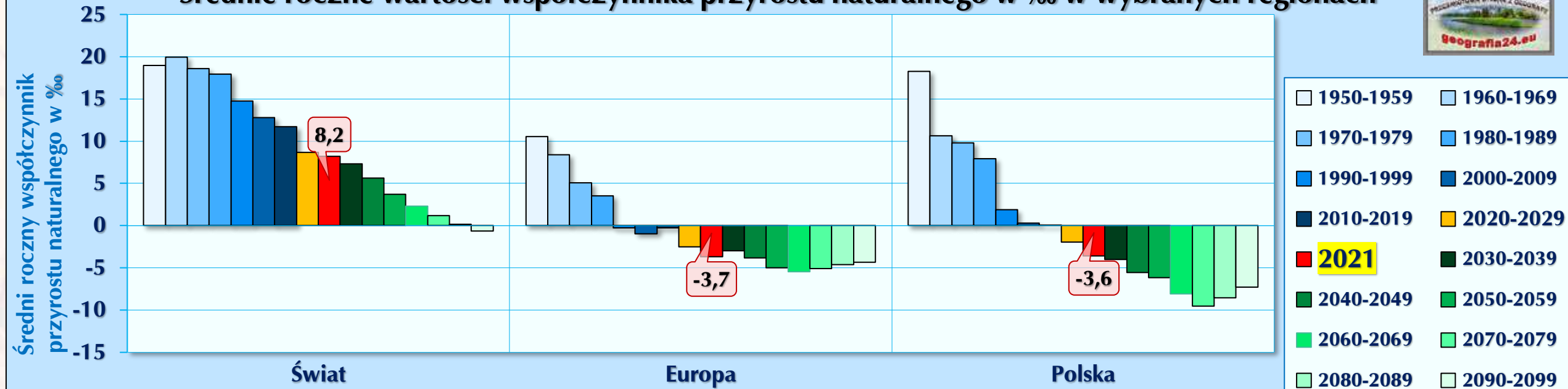
- **Implozja demograficzna** jest skutkiem nakładania się wielu negatywnych czynników demograficznych.
 - Objawia się ona **występowaniem gwałtownie malejącego współczynnika przyrostu naturalnego, osiągającego wartość bardzo niską – silnie ujemną.**
 - Występuje ona przede wszystkim w państwach, w których występuje obecnie **bardzo niski poziom współczynnika dzietności kobiet**, którego najniższe wartości występują:
 - **w niektórych krajach wysoko rozwiniętych,**
 - np. Niemcy, Japonia, Włochy i Portugalia;
 - **w większości krajów byłego bloku wschodniego,**
 - np. Ukraina, Bułgaria, Serbia, Litwa, Łotwa, Węgry, Białoruś i Rosja.

Kraje z niskim, ujemnym współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

- **W większości krajów wysoko i średnio rozwiniętych** (z Europy) średnie roczne tempo współczynnika przyrostu naturalnego w 2021 r. kształtowało się **niskim, często nawet ujemnym poziomie** (dodatkowy wpływ wywarła pandemia COVID-19, przyczyniająca się do wyraźnego obniżenia poziomu urodzeń i wzrostu poziomu zgonów).
- **W Polsce od kilkunastu lat występuje tendencja spadkowa współczynnika przyrostu naturalnego** (podobnie jak w Europie) – na początku XXI w. był już w niektórych latach ujemny (w innych ledwie przekraczał wartość "0").
- Wartość ta niewątpliwie mogłaby być jeszcze gorsza, gdyby nie prospołeczne programy, w tym tzw. "program 500+", który nieco złagodził występującą w ostatnim czasie tendencję spadkową oraz polepszenie się sytuacji ekonomicznej na świecie (m.in. osoby które odkładały chęć posiadania dziecka, zdecydowały się na dziecko).
- W 2021 r. jednak wskutek pandemii COVID-19 i względów ekonomicznych wyniósł on tylko -3,6‰.
- Wszystkie prognozy jednak wskazują, że **w bliskiej przyszłości będzie jeszcze gorzej** (kraj nasz będzie się **wyludniał**).

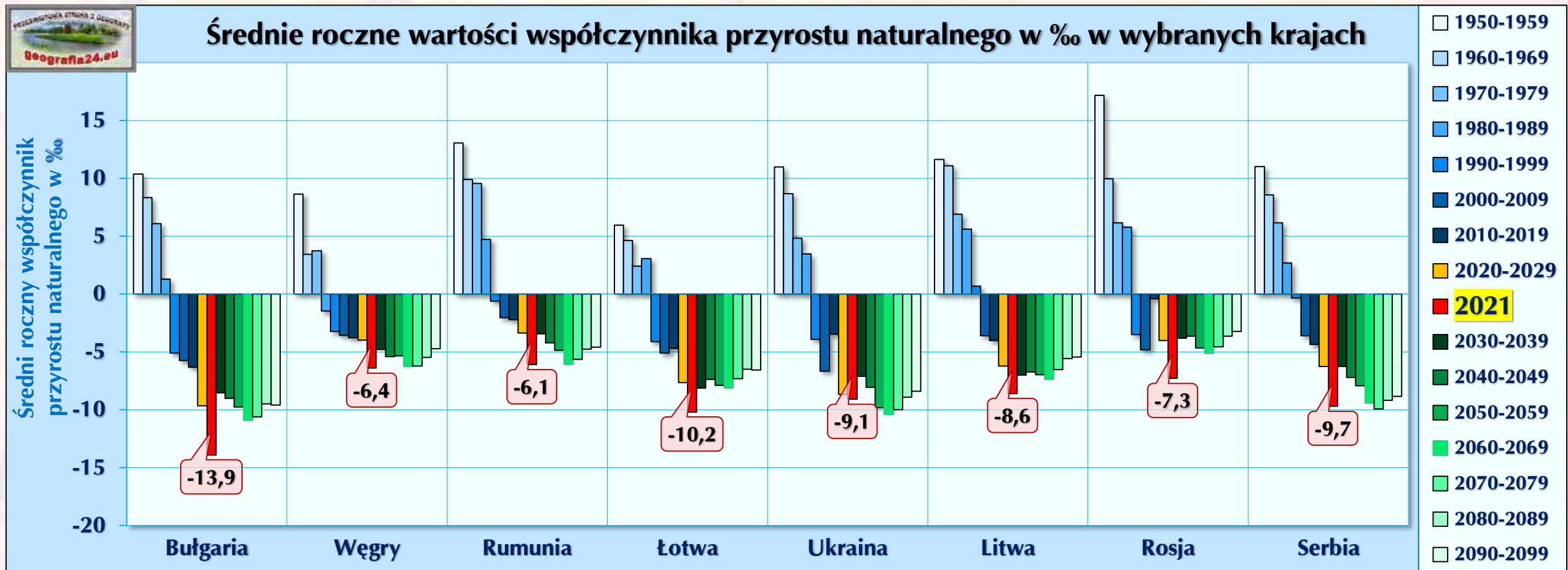
Średnie roczne wartości współczynnika przyrostu naturalnego w ‰ w wybranych regionach

Kraje z niskim, ujemnym współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

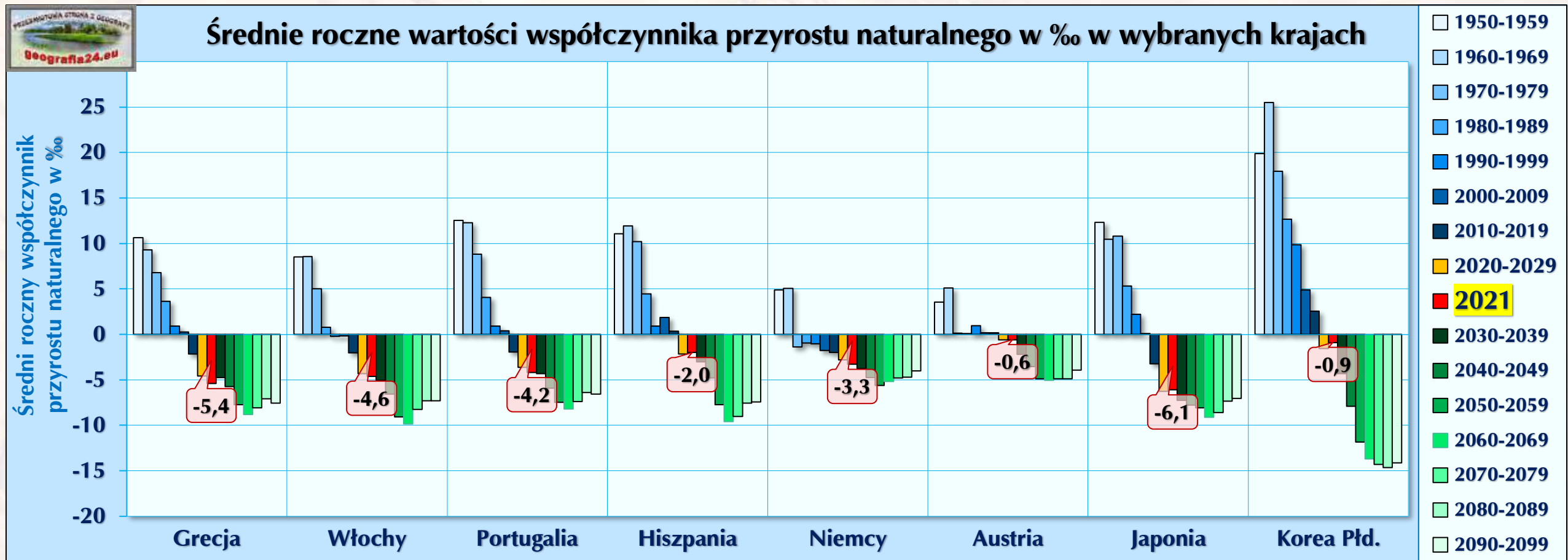
→ **Ujemny przyrost naturalny** w 2021 r. obserwowaliśmy również w większości krajów postsocjalistycznych Europy Wschodniej i Środkowej (tu także bardzo duży wpływ wywarła pandemia COVID-19) – w większości tych krajów niskie (ujemne) poziomy występują od lat 90. XX wieku – w przyszłości nie ulegnie jednak to poprawie:

- **krajów bloku wschodniego**, np.: **Bułgaria** -13,9‰, **Węgry**: -6,4‰, **Rumunia**: -6,1‰, **Polska**: -3,6‰, **Słowacja**: -3,3‰;
- **krajów b. ZSRR**: **Łotwa**: -10,2‰, **Ukraina**: -9,1‰, **Litwa**: -8,6‰, **Rosja** (7,3‰), **Białoruś**: -7,3‰, **Mołdawia**: -3,9‰;
- **krajów b. Jugosławii**: **Serbia** -9,7‰, **Bośnia i Hercegowina**: -7,3‰, **Chorwacja**: -6,8‰ i **Słowenia**: -1,8‰.

Kraje z niskim, ujemnym współczynnikiem przyrostu naturalnego w 2021 roku

- **Ujemny współczynnik przyrostu naturalnego** w 2021 r. wystąpił też w kilku innych krajach wysoko rozwiniętych:
 - w tym należących do **Unii Europejskiej** (tu także negatywny wpływ miała pandemia COVID-19):
 - kraje **Europy Południowej**: **Grecja**: -5,4‰, **Włochy**: -4,6 ‰, **Portugalia**: -4,2‰ i **Hiszpania**: -2,0‰;
 - kraje **Europy Zachodniej i Północnej**: **Niemcy**: -3,3‰, **Austria**: -0,6‰, **Finlandia**: -1,9‰;
 - leżących w **Azji Wschodniej**: **Japonia**: -6,1‰ i **Korea Południowa**: -0,9‰ (Japończycy i Koreańczycy są bardzo pracowici, dla pracy poświęcają życie prywatne) – państwa odznaczają się najbardziej negatywnymi prognoзами.

Powody niskiego lub ujemnego współczynnika przyrostu naturalnego

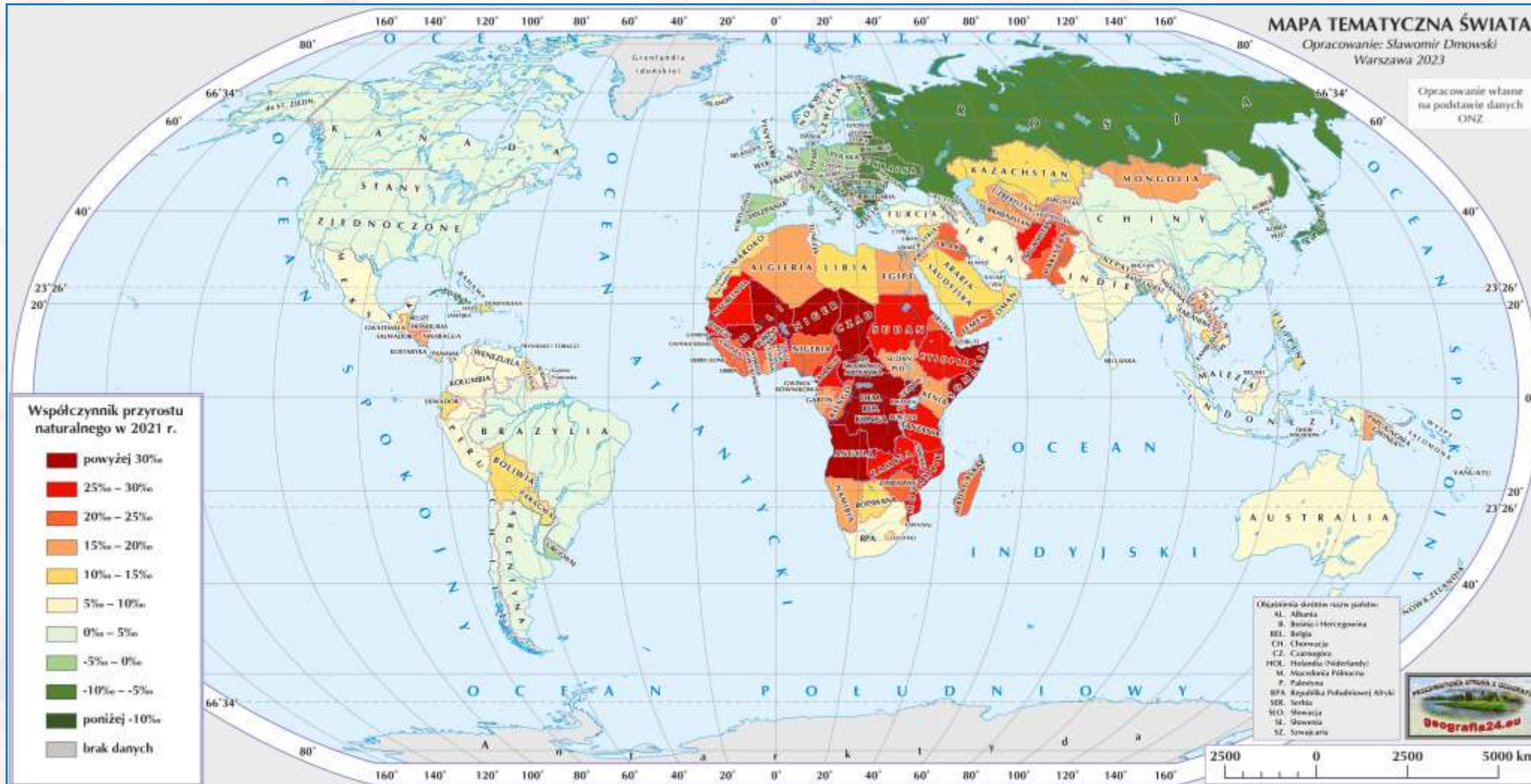

- **Niskie lub ujemne wartości współczynnika przyrostu naturalnego wynikają głównie z:**
 - **braku pracy, mieszkań, ułatwień socjalnych,**
 - ludzi "nie stać na dzieci", ponieważ na przykład spłacają kredyt mieszkaniowy;
 - **wzrostu aktywności zawodowej kobiet,**
 - pracodawcy niechętnie zatrudniają kobiety posiadające dzieci;
 - **strachu przed utratą pracy,**
 - kobiety nie mają pewności powrotu do pracy po urlopie macierzyńskim;
 - **konsumpcyjnego stylu życia,**
 - małżeństwa boją się obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci;
 - **dobrej dostępności środków antykoncepcyjnych;**
 - **małej i malejącej ilości małżeństw,**
 - brak stabilności w niezalegalizowanych związkach nie sprzyja posiadaniu potomstwa;
 - **późnego wieku zawierania małżeństw,**
 - kobiety po trzydziestce mogą mieć problemy z zajściem w ciążę.

**Aby zachować wzrost liczebny społeczeństwa,
każda rodzina powinna statystycznie mieć 2,1 dziecka.**

Wskaźnik przyrostu naturalnego na świecie w 2021 roku wg danych ONZ

- ➔ **Podsumowując**, wskaźnik przyrostu naturalnego na świecie cały czas się obniża – obecnie jest on:
 - ➔ **najwyższy** w słabo rozwiniętych państwach Afryki i niektórych państwach Azji Południowej (np. Afganistanie),
 - ➔ **najniższy** w postkomunistycznych krajach Europy Wschodniej i Środkowej oraz wielu wysoko rozwiniętych państwach Europy Zachodniej, a także, Chinach, Japonii i Korei Południowej.

Rodzaje reprodukcji - podsumowanie

- Wielkość współczynnika przyrostu naturalnego wywiera decydujący wpływ na obecny w danym społeczeństwie **rodzaj reprodukcji**:
- **reprodukcja rozszerzona** – występuje w krajach z wysokim współczynnikiem przyrostu naturalnego (zwykle w krajach słabo rozwiniętych gospodarczo),
 - z sytuacją taką mamy do czynienia kiedy pokolenie córek będzie potencjalnie liczniejsze niż pokolenie matek,
 - w krajach tych trwa eksplozja demograficzna – liczba ludności wzrasta powodując biologiczny rozwój społeczeństwa;
- **reprodukcja prosta** – występuje w krajach z niskim współczynnikiem przyrostu naturalnego,
 - z sytuacją taką mamy do czynienia kiedy to rodzi się tyle dzieci, że mogą one zastąpić jedynie rodziców;
 - liczba ludności nie ulega większym zmianom (pozostaje mniej więcej na tym samym poziomie),
- **reprodukcja zwężona** – występuje w krajach z bardzo niskim lub ujemnym współczynnikiem przyrostu naturalnego (współczynnik dzietności poniżej 2,1),
 - w społeczeństwach w których ona występuje liczba ludności się zmniejsza,
 - występuje gdy liczba dzieci jest mniejsza od liczby rodziców.

KONIEC

Materiały pomocnicze do nauki
Opracowane w celach edukacyjnych (niekomercyjnych)

Opracowanie i redakcja: *Sławomir Dmowski*
Kontakt: *kontakt@geografia24.eu*

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE
- KOPIOWANIE ZABRONIONE -